

Begraaf mijn hart op de hoek van de straat: de installaties van Wineke Gartz

Op 7 september 1877 stierf de Sioux Indiaan Gek Paard op de Noord Amerikaanse prairie nadat hij maandenlang achtervolgd was door het Amerikaanse leger. In datzelfde jaar had de krijgsleider succesvol strijd geleverd tegen de blauwjassen, zoals de indianen de blanke soldaten noemden, door hun gevechtmethoden te bestuderen en door te luisteren naar zijn dromen, die hij beschouwde als een parallelle werkelijkheid naast de wereld van de mensen. Maar zijn dromen waarin alles dreef en waarin zijn Paard danste in plaats van liep, konden de onstuitbare opkomst van de kolonisten en de vernietiging van zijn cultuur niet tegenhouden. Gek Paard stierf in de armen van de soldaten die hem wilden opsluiten in een blank fort in de huidige staat Nebraska, nadat hij geweigerd had zich over te geven en te leven als één van hen.

Als kind zat ik een eeuw later op mijn knieën in de opkamer van een oude boerderij op een Noord Friese prairie een stapel vinylplaten te bekijken. Terwijl een warme stem de ruimte vulde en buiten een ijzige wind langs de gevel joeg zag ik een jonge zanger met een ovaal en open gezicht transformeren in een gebroken man in bizarre glitterpakken. *King*, koning, las ik. Wie was hij? Waarom keek je ook naar andere dingen als je naar zijn gezicht keek? Ik dacht aan het felle licht dat 's middags in de keuken van mijn grootmoeder op het aanrecht viel, de roep van de meeuwen boven de duinen achter haar huis, licht in de bomen aan het eind van de middag als ik in de klas naar buiten keek. Wie koopt er nou een plaat met een zwetende en zichtbaar ongelukkige vent op de voorkant? Verwonderd las ik een beeldverhaal over bloei en neergang, uitgespreid op een maffe vloerbedekking waar alleen met feestdagen op gelopen werd.

Op 16 augustus 1977 stierf Elvis Presley als een uitgeputte ster nadat hij 20 jaar eerder als een meteoriet op de Amerikaanse samenleving was ingeslagen. Oude Indianen muziek, *White country music* en *black rythm and blues*, rood, blank en zwart: met zijn sensuele, vitale en tegelijkertijd verlegen verschijning herenigde Presley wat in die tijd als onverzoenlijk werden gezien. Onderdrukking, weder opstand, suiker zoete romantiek en sonore oerritmes namen elkaars hand op de dansvloer- en een nieuwe tijd brak aan.

Kunstenaar Wineke Gartz is gefascineerd door de oerkracht van iconen. Met grootschalige installaties laat ze de toeschouwer afdalen in een multimediale ruimte waarin oeroude spirituele symboliek samenvalt met de moderne equivalenten van goden, relikwieën en tempels: filmsterren, games, merchandise of de indeling van een warenhuis, die zo ontworpen is dat je erin rond blijft dwalen.

In samenspraak met de architectonische eigenschappen van een locatie bouwt Gartz een nieuwe ruimte van beeld, object en geluid waarin video opnamen in verschillende lagen worden geprojecteerd op muren, dragers, objecten en de bezoeker zelf. Een groep ruiters verschijnt op een bergkam terwijl auto's over de snelweg voorbij razen, mistroostige palmen vermengen zich met piramides, vuur licht op in het gezicht van een filmster.

In de ruimte geplaatste ovalen, pilaren of dragers breken projecties of slaan met hun slagschaduw zwarte gaten in een universum van persoonlijk en collectief beeldmateriaal dat Gartz over de hele wereld verzamelde. Teksten en tekeningen doorkruisen beelden van parkeergarages, wegen, voorbij snellende mensen, bomen of de pui van een kantoorgebouw. Gezichten lichten dromerig als geesten op in een t-shirt of een kraal van armbanden. Video opnames van locaties worden vermengd met zelfportretten van Gartz en beelden van filmsterren en idolen waarmee mistroostige, desolate

plekken een nieuwe spirituele betekenis krijgen, zoals opnames van een zwembad of gokhal die verwijzen naar de morsige werkelijkheid van motels en casino's. Tegelijkertijd doen de beelden denken aan de iconen van oude beschavingen, verloren gegane kennis: piramides, romeinse baden of heilig water waarin nieuwe gelovigen gedoopt werden.

Gartz speelt met rijm, ritme, diepte en volume door projecties uit te vergroten, te vermengen met kleur of door beamers te manipuleren waardoor we letterlijk door een oog naar lagen van videobeelden kijken. Levensgrote teksten en tekeningen omkaderen of lichten op in de pui van een kantoorgebouw, in een reclame of een zonsondergang, vallen als een huid op fysieke merchandise en reclame borden die Gartz in de ruimte geplaatst heeft en creëren nieuwe ruimtes in driedimensionale objecten.

De installaties van Gartz ogen als een *cloud* of mentaal landschap, een even individueel als collectief geheugen waarin duizenden beelden, herinneringen, stemmen, teksten en ritmes rondzwerven, verdwijnen en weer aangetikt worden om als slapende cellen opnieuw aan het bewustzijn gelinkt te worden. Haar werk maakt voelbaar dat kijken geen power point presentatie voor je brein, maar een vooral fysieke ervaring is.

De kolonel die in 1877 door de Sioux Indianen verslagen was liet zichzelf in 1879 aanklagen in de rechtszaak Staande Beer versus Crook, die gevoerd werd over het zelfbeschikkingsrecht van één stam - maar die uiteindelijk handelde over de universele rechten van de mens. De man die Gek Paard verbeterd tot in de verste uithoeken van het land achtervolgd had om hem te laten arresteren, was na een jarenlange strijd sympathie gaan koesteren voor zijn moedige vijanden. Verbijsterd over het beleid van de Amerikaanse autoriteiten die onder het mom van civilisatie indianenstammen systematisch uitroeide stond kolonel Crook, die door de Indianen Grijs Wolf werd genoemd, vrijwillig terecht tegenover een volk dat hij eerder bestreden had, maar dat hij nu bewonderde. Hij verloor - tot zijn blijdschap.

De Amerikaanse cultuur die zich bevindt op het snijvlak van vernietiging en wederopbouw, vormt een bron van inspiratie voor Gartz. Amerikanen zijn diep beïnvloed door hun Indiaanse broeders die onbekend waren met het concept van (lands)grenzen. Met stomheid geslagen zagen ze hoe de nieuwkomers land innamen, afpaalden en het daar levende wild massaal afslachtte. Als verwonderde en bij vlagen verbijsterde nomaden kijken Amerikanen sindsdien naar hun wereld en verwerken ze openlijk in hun beeldcultuur de misstanden in hun eigen samenleving - en de mokerslagen die hun ego als supermacht te verduren kreeg. Verwoesting van natuur, racisme en onderdrukking, torens die met veel geweld als machteloze kolossen instorten, gewone Amerikanen die op gevechtsmissies misdaden begaan en gewetenloze, cynische bankiers die de pensioenen van hardwerkende mensen vergokken - de filmindustrie is één grote *display* van het eigen, bezoedelde verleden. Tegelijkertijd is men zich bewust van de eigen mythe vorming, en ook deze wordt openlijk bekritiseerd: de Amerikaanse Droom is voor velen niet meer te verwezenlijken, het Wilde Westen heeft nooit bestaan en de verhalen over de Indianen zeggen meer over de morele en spirituele worsteling van blanke kolonisten in de nieuwe Wereld, dan over het volk dat zij onder de voet liepen.

In dit land groeide de jonge, kwetsbare Elvis uit tot een God en stierf hij eenzaam en uitgeput op zijn landgoed Graceland, dat daarna uitgroeide tot een bedevaartsoort. Mythen en de openlijke, bijna verwonderde verwerking van wat vernietigd werd en wat verloren ging in een beeldcultuur die barst van iconen en commercie vormt voor Gartz een belangrijke aanleiding voor werk.

Gartz - oorspronkelijk opgeleid als schilder - verzamelt haar materiaal op nomadische wijze waarna ze het rangschikt met het oog en regisserend vermogen van een schilder die zijn beelden centreert rondom het in evenwicht brengen van de tegenpolen die onze Hollandse schilderkunst zo magisch maakt: licht en donker. Met haar even intuïtieve als analytische werkwijze weet ze de jungle aan beelden die dagelijks aan ons voorbij raast te integreren met ons universele menselijke verlangen naar spiritualiteit, wat haar werk sacraal en *streetwise* tegelijk maakt. Gartz is geïnteresseerd in wat ze zelf kantelpunten noemt: licht en donker, leven en dood, inventiviteit en destructie, schoonheid en gruwel.

Te midden van haar werk zie ik dezelfde dingen die ik als kind zag terwijl ik naar de portretten van Elvis keek. Een geopende vriezer die magisch licht verspreidt in een donkere stal. Mijn vriendin die haar jas op de vloer van het café uitspreidt, zodat haar hond kan slapen. Lichtende zee die vuurvliegies van alg in het water tussen mijn vingers en tenen laat zweven. Licht op het hoofdkussen van de vriend, die vermist raakte op zee en die nooit meer terug keerde. De ademhaling van mijn slapende kind in mijn armen in de regen in de zomer, nadat hij boos en uitgeput van zijn fiets was gevallen. Hoe de dood ons op de gang geduldig stond op te wachten, toen hij geboren werd. Momenten waarop ik zag dat leven dodelijk is, dat liefhebben betekent dat je verlaten wordt en dat rouw ruimte geeft voor wat er nog wel is – en nog kan komen.

De installaties van Gartz ademen de existentiële eenzaamheid van een terminal, de mystieke noodzaak van eeuwenoude fresco's, de vitaliteit van een dance bunker en de stille magie van monumentale Hollandse landschappen. Haar montage biedt ruimte voor reflectie op ons mens zijn op de prairie van een grenzeloze en geglobaliseerde wereld waarin verschillende werkelijkheden - zoals Gek Paard altijd al wist - naast elkaar bestaan.

Het werk van Gartz ontvouwt voor de toeschouwer een reflectieve ruimte die hoop, en vooral uitzicht biedt op ons talent voor transformatie. We veranderen, culturen verdwijnen of worden vernietigd, maar deze kunnen helen of keren weer terug in een andere vorm. Met een mild observerend en kundig oog laat Gartz licht op een nieuwe en toch herkenbare wereld vallen en weet ze paarden in jou te laten dansen, een onwrikbare commandant tot inkeer te brengen, tegenstrijdige gevoelens te verzoenen en de moedige ster in je ziel aan te raken. De dansvloer van Gartz biedt perspectief op ons mens - zijn en op een nieuwe tijd, die elk moment aan kan breken.